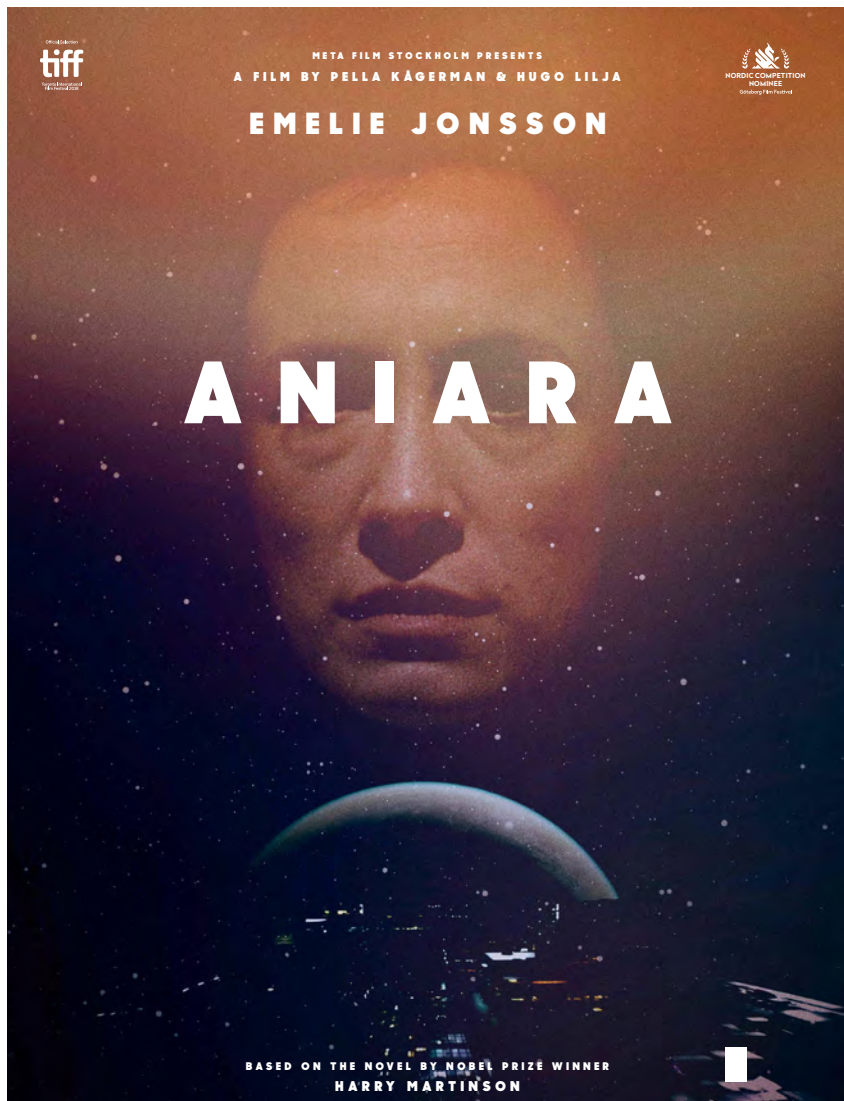

Doris

Nr 35 2019

FRÅN HARRY MARTINSON-SÄLLSKAPET

AKTUELLT

Harry Martinson-sällskapets årshögtid 2019

arrangeras i Vårdinge med omnejd den 4 – 5 maj. Mötesförhandlingar och föreläsningar hålls på Vårdinge by folkhögskola, där också måltiderna intas. På eftermiddagen visas Aniara-filmen på Mölnbo bio och söndagen den 5 maj blir det en utflykt med bl a besök på Harry Martinsons väg 1, där familjen Martinson bodde i nästan 20 år. Anmälningsblankett finns på hemsidan och skickas ut samtidigt med Doris. **Sista anmälningsdag till årshögtiden är den 19 april.** Se även sid. 3 – 4.

Bok och hav

– Karlskronas internationella litteraturfestival arrangeras 10 – 12 maj. Där kommer bl a vår årsbok *Harry Martinsons båtar och skepp* att presenteras. Mer information: <https://bokohav.se/>

Saljesällskapets årsmöte

lördagen den 18 maj på Jämshögs folkhögskola bjuder bl a på ett föredrag av Åke Widfeldt om **Aniara**.

Cikada-guidningar

genomförs vid Sundby gård, Huddinge, den **15 juni kl. 13 – 14** och den **7 juli kl. 13 – 14** under sakkunnig ledning. Mer information längre fram på vår hemsida. Se även sid. 22

Nässelfrossa

heter den kulturvecka som i över 10 år arrangerats i Olofströms kommun med omnejd. I år pågår Nässelfrossa den **23 – 30 juni** och har som tema Bildningens vägar. Som vanligt blir det flera programpunkter med anknytning till Harry Martinsons liv och författarskap. Information och anmälan via <https://nasselfrossa.se/>

Bokmässan

i Göteborg pågår **26 – 29 september**. Harry Martinson-sällskapet kommer att ha en monter på mässan och arrangera föreläsningar. Kontakta Irmeli Romo, irmeli.romo@gmail.com, om du vill veta mer eller önskar hjälpa till i montern. Ytterligare information: <https://bokmassan.se/>

Omslagsbilden

Filmen Aniara har på ett enastående sätt väckt medias intresse för Martinson. Årets första månader har dessutom inneburit en ny renässans för Harry Martinsons odödliga rymdepos. Hur har filmen tagits emot? Läs mer om detta på sid. 5 – 9.

Bild: SF Studios.

Årshögtiden närmar sig

Sörmland är en speciell plats för mig. Jag har suttit i en eka på en spegelblank sjö och insupit tystnaden. Betraktat böljande åkrar och lystet plundrat smultronrika skogar. Upptornade stackmoln på ljusblå himlar har seglat förbi framför mig i hängmattan medan jag sträckt mig efter en näve klarbär – bersåns bittersöta röda popcorn. Sedan några år tillbaka har vi på somrarna hyrt ett torp vid sjön Klämningen, som ansluter till Frösjön, som i sin tur ansluter till sjön Sillen – platsen där Harry Martinson skrev sitt mästerverk *Aniara*.

Under majdagarna 2018 i Jämshög kom önskemål om att förlägga nästa årsmöte till Mälardalstrakten. Under hemresan föddes idén om att ha årsmötet i Vårdinge i trakten kring just sjön Sillen. Förslaget antogs i styrelsen och vi kan nu blicka fram mot ett årsmöte med Aniara och omsorgen om vårt jordklot som ett bärande tema.

Årsmötet är förlagt till Vårdinge by folkhögskola.

Lördagens program bjuder bland annat på föredrag om Litteraturbankens Martinson-utställning, författaren och fysikern Helena Granström berättar om sitt författarskap och relationen till Martinson. Vi får dessutom ta del av minnen och bilder från familjen Martinsons tid vid sjön Sillen. Programmet avslutas med en visning av Aniara-filmen på Mölnbo bio – förhoppningsvis med efterföljande samtal med skaparna Pella Kågerman och Hugo Lilja. På kvällen serveras vi en högtidsmiddag på Svalins spis som bedriver restaurang på folkhögskolan. Söndagens program bjuder på kulturutflykt med guide och diktläsning med Ekelöfsällskapet samt besök hos familjen Skånberg i villan vid sjön Sillen.

Jag har länge varit nyfiken på Helena Granströms författarskap. På

bokmässan har jag flera gånger lyssnat på henne i panelsamtal och fascinerats av hennes skarpsynta blick på paradoxerna i vårt samhälle. Efter att ha läst hennes essä *Det som en gång var* (2016) förvånade det mig att hon inte tidigare förekommit i sällskapets sammanhang. På nyårsafton 2016 publicerade *Expressen* Granströms fortsättning på Aniara under rubriken "Mot nya mål". I sina romaner lyfter hon fram människans fjärmande från naturen på ett stilsäkert och träffande sätt. När jag kontaktade henne berättade hon att hon cyklar på Harry Martinsons väg vid sjön Sillen så gott som varje dag eftersom hon bor alldeles i närheten. Det finns alltså såväl bokstavliga som symboliska förbindelser mellan Granström och Martinson och jag kan varmt rekommendera läsning av hennes essä *Det som en gång var* inför årsmötet.

Förbindelserna mellan Stockholm, Södertälje och Gnesta är goda men för att ta sig den sista dryga milen till Vårdinge by Folkhögskola kan det vara lämpligt att samåka med andra. Du som har plats i bil och du som har behov av samåkning kan höra av dig till kansliet info@jamshog.org så ska vi försöka sätta er i förbindelse med varandra. Vi har strävat efter ett klimatsmart årsmöte och därför finns möjlighet att klimatkompensera för sin resa på anmälningsblanketten. Dessutom kommer måltiderna på folkhögskolan att vara ekologiska och köttfria.

Avslutningsvis vill jag hälsa nya medlemmar välkomna! Det är vi medlemmar som är sällskapet – det är vår medlemsavgift som utgör sällskapets budget och det är sällskapet som ska förverkliga det som stadgarna föreskriver – att sprida kännedom om Martinsons liv och verk och att uppmuntra till forskning om detsamma. Jag hoppas att så många medlemmar som möjligt kan medverka vid årshögtiden i Vårdinge. Jag ser fram emot intressanta möten, berikande litterära upplevelser och kanske en glimt av ljusblå himmel som förebådar en Sörmländsk stackmolnssommar under klarbärsträden.

Semir Susic

Stöd Harry Martinson-fonden!

Stöd gärna sällskapets fond till Harry Martinsons minne. Använd den när du t ex ska skicka minnesgåvor eller göra uppvakningar i olika sammanhang. Det kan ju också vara så att du någon gång har en slant över och vill bidra till vår verksamhet.

Fonden förvaltas av styrelsen som anslår medel ur den till stöd för olika projekt.

Pengar sätts in på HM-fondens bankgiro 5118-0024.

Tack för din gåva!

Johan Stenström, som skrivit en doktorsavhandling om operan Aniara och som är väl förtrogen med diktverket, har sett den nya spelfilmen Aniara. I sin recension konstaterar han bl a att man måste "ha förståelse för att en händelsedrivna spelfilm inte kan härbärgera det lyriska uttrycket", apropå att en del kritiker påpekat att poesin uteslutits ur filmen. Stenström menar också att regissörerna "åstadkommit en spelfilm av högt värde" och att "samtidens miljöhot får här sitt adekvata uttryck i en profetia om framtiden".

Aniaras filmförvandling – iakttagelser och reflexioner

De båda regissörerna Pella Kågerman och Hugo Lilja har gjort en film baserad på Harry Martinsons versepos *Aniara* (1956). De har utgått från hans vision om mänsklighetens vilsegång allegoriskt framställt som en rymdresa utan slut. Mima, denna enastående förmänskligade apparat som kan förmedla sinnesintryck från jorden – i filmen visualiserade genom ljuv grönska, porlande bäckar och fall, blommor och annat jordiskt behag – blir snart människornas medel för att hålla skräcken inför den tomma rymden och tanken på det ovissa ödet på avstånd. När Mima bryter samman, bryter kaos ut. Borta är all tröst. Borta är detta underbara medel för tankeflykt. Människorna söker andra vägar för att hantera sin skuld och ångest. En sexkult uppstår och sekter bildas. Man spejar i världsrymden efter varje tecken på hopp. På det tjugofjärde året finns det inte längre mycket liv ombord. Till sist får man se hur rymdfarkosten går mot sin slutliga undergång.

Det har gått mer än 60 år sedan verket kom till. *Aniara* har efterhand etablerats som ett slags arketyp för mänsklig hybris. Konstnärer har gång på gång lockats att omgestalta Martinsons lyriska epos i andra konstarter. Först var tonsättaren Karl-Birger Blomdahl som tillsammans med poeten Erik Lindegren förvandlade dikten till opera (1959). Skådespelaren Helge Skoog har genom åren gjort flera versioner av Aniara, första gången 1982. Mest känd är den enmansversion som skapades för Klara Soppsteater. Nu tillkom musikern Gunnar Edander, som med sin klaviatur åstadkom suggestiva rymdlyd och gripande melodier. Denna 35-minutersshow har farit land och rike runt och framförts hundratals gånger.

Carl-Axel Dominique skapade en sångcykel, "31 sånger ur Aniara" som uruppfördes 1997. År 2000 satte Alexander Öberg upp en musikdramatisk tolkning anpassad för en ung publik på Backa Teater i Göteborg. Här användes ljusdesignen på ett expressivt sätt och videoprojektioner bidrog till att vidga rummet och göra framställningen än mer gripande. I samband med 50-årsjubileet för Stockholms Stadsteater gjorde Lars Rudolfsson ännu en tolkning av verket. Här medverkade den svenska

skådespelarelliten, musiken var skriven av Andreas Kleerup och Helen Sjöholm gestaltade Den blinda poetissan.

Filmen visades vid Toronto Film Festival i september förra året. Den svenska premiären skedde inom ramen för Göteborgs Filmfestival och några dagar senare visades den för första gången i Stockholm. Sedan dess har Aniara gått upp på biografer runt om i landet.

I filmens öppningsscen ligger rymdfarkosten "på reddan" i rymden utanför den jordiska atmosfären. En jättelik transittub eller bordningskapsel stiger gravitetiskt uppåt. Därinnanför sitter passagerarna. De transporteras upp genom atmosfären till den väntande goldondern. Intrycket är både mäktigt och trovärdigt. Rymdskeppet ser ut som en jättelik rektangulär oljetanker eller ett svart legobygge i kolossalformat.

Foto: SF Studios

Skillnaderna mellan Harry Martinsons verk och den film som Pella Kågerman och Hugo Lilja har gjort är betydande – och paradoxalt nog är det mesta ändå igenkännligt. Verseposets berättelse är kronologisk men samtidigt episodisk. I många av de 103 sångerna förs handlingen framåt men minst lika många är tillbakablickande och reflekterande. Filmens berättarmodus är av nödvändighet mer lineärt. Regissörerna har tagit fasta på den tideräkning som råder hos Martinson, det vill säga efter hand får betraktaren kännedom om hur många år man har befunnit sig på resa fram till det tjugofjärde året. De huvudsakliga händelserna – starten, kollisionen, mimas död och det slutliga utslocknandet – har tagits över. Filmen måste hela tiden framställa händelseförloppet i ett *nusflöde* som varar 1 timme och 48 minuter. Dialogen har skapats av de båda regissörerna som också skrivit manus. Enstaka gånger kommer den martinsonska lyriken till uttryck men insatt i nya funktioner.

Medan det i Martinsons epos vimlar av olika karaktärer har filmens huvudpersoner reducerats till en handfull. Det har varit en berättarteknisk nödvändighet. Den relativt korta tiden för en normal spelfilm nödvändiggör att handlingen koncentreras och att antalet personer begränsas. Mimaroben är i båda verken huvudpersonen. Hos Martinson är det hans trygga och illusionsfria stämma som förmedlar händelseförloppet ombord. Han iakttar, reflekterar och förmedlar. I filmen följer vi Mimaroben (Emelie Jonson) nära inpå under hela speltiden.

Mimaroben delar hytt med astronomen (Anneli Martini) som vid ett tillfälle för Mimaroben demonstrerar hur trögt rymdskeppet rör sig om man sätter dess hastighet i relation till den outhärligt vida världsrymden. Det är den kända liknelsen från sång 13 – om Aniara som ”en liten blåsa i Guds andes glas” – som här åskådliggörs på ett mycket vardagligt sätt, fjärran från den högtid med vilken verseposets Chefsastronom håller sitt föredrag om rymdens väldighet för passagerarna ombord. Den klarsyn som astronomen i filmen besitter gör henne totalt fri från illusioner. Medan skeppets emigranter till varje pris söker hopp om räddning väljer hon en annan väg för att hantera insikt och ångest: hon super hejdlöst.

Chefone är en annan av karaktärerna som flyttats över till filmen. Hos Martinson är han den grymme diktatorn ombord med makt över passagerare och besättning. I filmen har han förminskats och givits en mer näraliggande framtoning. I filmen är Chefone (Arvin Kananian) Mimarobens negativa motkraft. Konflikten mellan dem är nödvändig för att intrigen ska få spets och nerv. Sin brutalitet åskådliggör han när han skjuter och dödar den alltför frispråkiga astronomen. Samtidigt framstår han som trivial och alldaglig; alltmedan han pumpar muskler i gymmet bemöter han Mimarobens önskemål och argument.

I verseposet blir en av de unga kvinnorna, Chebeba, gravid och föder ett barn men av barmhärtighetsskäl dödar hon sitt spädbarn. Hon vill inte att barnet ska behöva växa upp till ett liv utan framtid (sång 41). Chebeba (Emma Broomé) förekommer även i filmen men episoden med det dödade barnet har inte tagits med. I stället är det en annan av karaktärerna som utför den handlingen.

Hos Harry Martinson hyser mimaskötaren en hemlig kärlek till den kvinnliga piloten Isagel. Hon är också den som uttrycker den starkaste samhörigheten med Mima. Så småningom fördjupas relationen mellan Mimaroben och Isagel och de blir ett par. Isagel framställs som upphöjd och distanserad. Liksom för Mima blir pressen på henne för stark: ”Den klara anden Isagel bröt samman. / I hennes ögon kom en sjuk demon” (sång 88). Isagel dör.

Filmmediets fordringar på höjdpunkter och på förtätning har gjort att de båda regissörerna har låtit Isagel (Bianca Cruzeiro) överta den handling som i verseposet utförs av Chebeba. Mimaroben och Isagel deltar båda

i den sexkult som uppstått sedan Mima brutit samman och dött. Isagel blir gravid och föder ett barn. Den lilla familjen med Mimaroben, Isagel och det lilla barnet lever ett till synes lyckligt familjeliv. Den psykiska ohälsa som drabbar Isagel i verseposet går igen i filmen. Hon blir alltmer inåtvänd. Vid ett avgörande tillfälle när Mimaroben ska gå hem till sin familj finner hon dörren låst. Det visar sig att Isagel har tagit livet av det lilla barnet och sedan av sig själv.

Genusförblandningarna i filmen *Aniara* är legio. I motsats till hur det är i verseposet är Mimaroben i filmen kvinna och hon har ett förhållande med Isagel. Men hon har också en tillfällig sexuell kontakt med Daisy Doody som i filmen är en man. Detta kan tolkas som att man i en fjärran framtid har nått ett stadium där könstillhörigheten har spelat ut sin roll. Men idén är inte ny. Redan Erik Lindegren som skapade librettot till operan *Aniara* var inne på liknande tankar. Han lät införa en ny gestalt kallad *La Garçonne*, som ett slags lesbisk efterträdare till Daisy Doody.

Den engagerande och sköna lyriken i Harry Martinsons verk har de båda regissörerna praktiskt taget lämnat därhän. Även om de flesta recenser varit positiva till filmen har en och annan röst höjts mot att poesin har uteslutits. I stället får vi ta del av en vardaglig dialog. En sådan invändning är både förståelig och berättigad. Å andra sidan måste man ha förståelse för att en händelsedrivna spelfilm inte kan härbärgera det lyriska uttrycket. Filmerna ska dessutom kunna ses av många som inte är poesivana. Man kunde förvisso föreställa sig att lyriken skulle kunna förekomma som *voice over*. Men ett sådant ofta praktiserat berättargrepp ville Kågerman och Lilja förmodligen inte ha. Dessutom hade många av diktens förtätade sinnrikheter gått förlorade på grund av att lyrik måste läsas, inte bara en gång utan flera. Inom berättarkonsten, narratologin, skiljer man på begreppen fabel och intrig eller *story* och *discourse*. Verseposet *Aniara* och filmen *Aniara* har gemensam story medan deras diskurser skiljer sig åt. De val som har gjorts för filmens diskurs har i stor utsträckning varit betingade av genreskiftet.

Det är inte bara dialogen som är alldaglig i filmen. Folk är klädda ungefär som vi är i dag. Inredningen framstår inte som främmande eller särskilt futuristisk. Detta förklaras delvis av att *Aniara* är en lågbudgetproduktion. I stället för att bygga upp miljöer i studior har många delar av filmen spelats in *on location*. Mall of Scandinavia i Solna och kongressanläggningen Stockholm Waterfront har bidragit med miljöer.

Kågerman och Lilja har med begränsade medel åstadkommit en spelfilm av högt värde. Samtidens miljöhot får här sitt adekvata uttryck i en profetia om framtiden.

För att rätt uppskatta filmen *Aniara* måste man acceptera att det är filmmediets konventioner och regler som är överordnade. Att poesin av det skälet förstås tillbaka är en insikt som kan vara nog så svår för en hängiven Martinsonsläsare.

När astronomen ligger på sin brits för hon anteckningar alltmedan hon och Mimaroben talar med varandra. När hon är död och en ceremoni hålls till hennes ära läser Mimaroben en dikt skriven av astronomen. Det visar sig att hon har fyllt sin anteckningsbok med poesi. Mimaroben reciterar:

*Vi kom från Jorden, Doris land,
klenoden i vårt solsystem,
det enda klot där Livet fått
ett land av mjölk och honung.*

Raderna är hämtade ur sång 79. Hos Harry Martinson utgör de en elegisk betraktelse över det förlorade paradiset. I filmen är det den illusionsfattiga astronomen som har gett uttryck för dessa tankar.

Johan Stenström

Svensk dagspress bedömer filmen Aniara

- **Jan-Olov Andersson i Aftonbladet:**

”Förlagan är en klassiker. Svårfilmad. Men ’Aniara’ har blivit en engagerande svensk sci fi-thriller som inte liknar något annat i genren.”

- **Helena Lindblad i Dagens Nyheter:**

”Historiens första filmatisering av Harry Martinsons ’Aniara’ imponerar.”
(Betyg: 4)

- **Maria Brander i Expressen:**

”Science fiction-rymddramat ’Aniara’ kramar om ens januarimörka hjärta. Det är perfekt balans mellan sexkulter, lågmäld action och existentiell ångest. Sällan har jag känt mig så liten på jorden.[...] Berättelsen är ju både rasande aktuell, och fascinerande i all sin geniala enkelhet. Med tanke på den begränsade budgeten är filmen också oväntat snygg, och öppnar effektivt upp oändligheten inom oss.” (Betyg: 4 getingar)

- **Jeanette Gentele i Svenska Dagbladet:**

”Och det är just det nutida som paret Pella Kågerman och Hugo Lilja tagit fasta på med beundransvärt resultat. Här finns ingen fantasieggande science-fiction utan bara välbekanta miljöer av den typ vi ser runt omkring oss varje dag, funktionella restauranger, glittriga köpcentrum, sterila konferensrum, allt samlat innanför Aniaras mörka fönster. [...] Paret Kågerman och Lilja har gjort en både texttrogen och personlig tolkning av ett av svensk litteraturs främsta verk, och skickligt och drabbande fört det rakt in i nutiden. Det är djupt imponerande.”
(Betyg: 6 av 6)

*Även om människor ännu inte landat på Mars har flera rymdfarkoster gjort det. I december 2018 landade den soldrivna *Insight* på planeten och har redan hunnit sända unika bilder. Tidigare tog sig den motoriserade landfarkosten *Curiosity* till Mars. Det är den som år 2015 fotograferat denna fantastiska bild av en solnedgång på "tundreklotet". Något som kanske rymdmatrosen i *Aniara* fick uppleva?*

Ska *Aniaras* Marsfärder bli verklighet nu?

Goldondrarna i Harry Martinsons rymdepos *Aniara* går i skytteltrafik till "tundreklotet" Mars och Venus för att evakuera människor från Doris, det förstörda jordklotet. I våra dagar har sådana tankar åter blivit aktuella.

År 2017 lanserade superentreprenören **Elon Musk** ett stort rymdprojekt: Raketerna BFR som skulle kunna transportera människor till Mars. Namnet stod för Big Falcon Rocket men förra året döpte Musk om farkosten till **Starship**.

Det kommer dock att dröja länge innan sådana resor kan göras. **Starship** har inte börjat byggas än, och är långt ifrån färdigutvecklad. Projektet beräknas kosta fem miljarder dollar och ännu så länge har bara fem procent av Musks rymdverksamhet SpaceX lagts på projektet.

SpaceX operativa chef **Gwynne Shotwell** tror dock att det ska finnas en mänsklig koloni på vår grannplanet Mars inom ett årtionde. "Mars är helt okej, men det är en planet i behov av en uppfixning", säger hon. Hon menar också att det ligger i människans natur att utforska världen och universum, och det är ett driv som hon i slutändan tror kan rädda mänsklighetens fortlevnad ifall livet på jorden skulle utplånas. Hon kallar det för "en riskreduktion för mänskligheten".

Källa: https://www.idg.se/2.1085/1.710572/musk-raket-mars?utm_source=dmdelivery&utm_medium=email&utm_campaign=IDG%20Senaste%20nytt%20Ku%C3%A4ll%202017%202018-11-20%2015%3A24%3A13

Rapport om en lägesrapport

För en inbiten Martinsonläsare är det alltid en stor händelse när det kommer ut en ny bok om författaren och hans författarskap. Även innan man ens har fått boken i sin hand gläds man åt att Martinson fortfarande blir läst och uppskattad, i synnerhet om den eller de som fört pennan inte hör till dem man vanligtvis möter i *Doris* eller i andra välbekanta Martinsonsammanhang. Därför kan det också vara svårt att läsa och bedöma ett nytt verk med nyktra ögon; man vill så att säga tala väl om boken redan innan man öppnat den.

Det gäller också den senaste i raden, *Lägesrapport från Aniara*. Tre essäer, utgiven på förlaget 2066, som åtminstone för mig är en ny bekantskap, startat 2016, med syfte att ge ut poesi, fotografi och essäer.

Lägesrapport från Aniara är konsekvent nog ett exempel på förlagets inriktning, för den innehåller prov på alla tre genrer. Samtidigt blir emellertid undertiteln, ”Tre essäer”, något missvisande. Boken består sant nog av tre delar, men i mina ögon är bara en av dem en essä i egentlig mening. Den första delen är en poetisk betraktelse om och utifrån *Aniara* i form av ”tankefragment” författade av poeten Anna Hallberg. Den andra består av en serie fotografier, en bildkavalkad, både i svart och färg, tagna och utvalda av fotografen Kuba Rose i samband med filmatiseringen av *Aniara*. Den tredje och sista är skriven av astronomen Bengt Gustafsson som reflekterar över *Aniara* i ett kosmiskt perspektiv.

Anna Hallbergs närmast aforistiska tankeskärvor läser jag med nyfikenhet. Det är spretigt, men ofta tankeväckande. Här finns till exempel relevanta associationer till sam- och nutiden, som jag inte sett påtalade tidigare i samband med Martinson: flyktingströmmen över Medelhavet, SkyView appen på mobiltelefonen, genusrobotar, projektet Mars One.

Jag undrar dock vem som är den tänkte läsaren av Hallbergs tankefrön. Min gissning är att man måste ha ganska ingående kunskaper om sin *Aniara* för att kunna ta till sig och ta ställning till de tankar som kommer till uttryck. Somliga referenser till diktverket – Miman, högkomikern Sandon med flera – lämnas oförklarade. Det är ingen kritik, alls inte, men gör å andra sidan att man kan fråga sig vad som motiverar de biografiska elementa som lämnas i inledningen; det är sådant varje Martinläsare känner till.

Vad ska man då säga om Kuba Roses bilder? Jag är ingen kännare av fotografikonst och vill därför inte uttala mig om bildernas estetiska eller hantverksmässiga kvalitet. Att de impressionistiskt dokumenterar inspelningen av filmen *Aniara* vill jag gärna tro, även om det är svårt för en oinvigd, i brist på förklarande text, att riktigt förstå vad av inspelningsprocessen de avbildar.

En bild säger mer än tusen ord brukar det heta. Som alla ordspråksliknande generaliseringar är dock även denna högst tvivelaktig; det beror ju alldeles på vilka bilder och vilka tusen ord man jämför. Jag skulle emellertid ha önskat mig bildtext, som kunde förtydliga vilka situationer och stämningar som återges i förhållande till den färdiga filmen. En sak känner jag mig dock ganska säker på, och det är att inga av bilderna, med något möjligt undantag, om de visades utan kontext, skulle föra tankarna till Aniaras flykt genom kosmos och de människor som befolkar rymdskeppet. Jag tror därför att man både måste ha läst *Aniara* och sett filmen för att bilderna ska komma till sin rätt.

För dem som eventuellt har läst vad jag skrivit tidigare i *Doris* kommer det säkert inte som någon överraskning att jag personligen fick mest ut av Bengt Gustafssons insiktsfulla och uppslagsrika essä om *Aniara* – eller snarare av hans reflektioner om jordens och universums framtid utifrån *Aniara*.

I en ännu ej publicerad bok om Harry Martinson skriver jag i förordet:

Läser man tidigare studier, uttolkningar och recensioner av Martinson, så blir man varse att de flesta kritiker lägger störst vikt vid Martinson som poetisk diktare, det vill säga vid estetiken, och mindre vid "innehållet". I recensionerna av *Aniara*, exempelvis, är detta tydligt: kritikerna diskuterar livligt och oftast lovordande Martinsons poetiska kraft, men få behandlar, särskilt inte känslomässigt, rymdskeppet *Aniara*s och därmed människornas tragiska slut i universums avgrunder.

Bengt Gustafsson har mig veterligen inte kunnat läsa mitt manuskript, men det är som om han gör just det jag efterlyser. Gustafsson ställer nämligen frågan "vad vi lär oss själva" av Martinsons granskning, inte bara av händelser och förhållningsätt ombord på *Aniara*, utan också av sin samtid, både Martinsons och vår egen, sex decennier efter att *Aniara* såg dagens ljus. "Vår egen civilisations framtidsutsikter är knappast ljusare", skriver Gustafsson, bland annat med hänvisning till astrofysikern Martin Rees och Stephen Hawking.

Gustafsson citerar också välfunnet en dikt hämtad från den sena diktsamlingen *Dikter om ljus och mörker* som visar att Martinson själv

ställde sig samma frågor långt efter att han hade skrivit *Aniara*. Gustafsson skriver:

Till de rekommendationer som vi kan ta till oss från Aniara, om att leva med tanke och känsla i balans, att söka sanningen, och respektera naturens begränsningar, kommer också detta: att göra det med omsorg. Våra växande känslor av hopp eller hopplöshet får alltså inte själva avgöra vårt handlingsätt, utan kräver en omsorgsfull vägning och begrundan.

Gustafsson nämner inte här Martinsons tankar om medelvägen, men Gustafssons utläggning om hopp och hopplöshet, om balans mellan känslor och förnuft, tycks mig i hög grad stå i samklang med Martinsons filosofiska och existentiella vision om människan. På det temat citerar Gustafsson en annan dikt av Martinson som publicerades i Svenska dagbladet 1957 som inte heller den brukar nämnas i andra skrifter om Martinson. Även om Gustafsson citat ur *Aniara* i stor utsträckning är de gängse, så gillas det att han har lyft fram dikter som inte så ofta nämns i sammanhanget.

Jag har egentligen bara en invändning mot Gustafssons essä och den är ... typografisk. Att citaten ur *Aniara* och de nämnda dikterna är återgivna i kursiv stil går väl an. Däremot är jag mer skeptisk till att man ställt upp dem med indrag av ökande och minskande längd som tillsammans bildar bågformer. Om Martinson, i Apollinares efterföljd, hade velat skapa kalligram med sina dikters typografi, så hade han gjort det, men det har han alltså inte.

Sammantaget hälsar jag *Lägesrapport från Aniara* varmt välkommen till samlingen av kommentarer om Martinsons författarskap och dess bidrag till det fortsatta samtalet om en författare som aldrig tycks förlora i angelägenhet; snarast tvärtom, vilket även denna lägesrapport vittnar om. Samtidigt tror jag dock, som redan nämnts, att man har störst behållning av boken om man både läst Aniara och sett filmen med samma namn.

Björn Larsson

Titel: *Lägesrapport från Aniara* **Författare:** Anna Hallberg, Kuba Rose, Bengt Gustafsson **Förlag:** 2066 Publishing

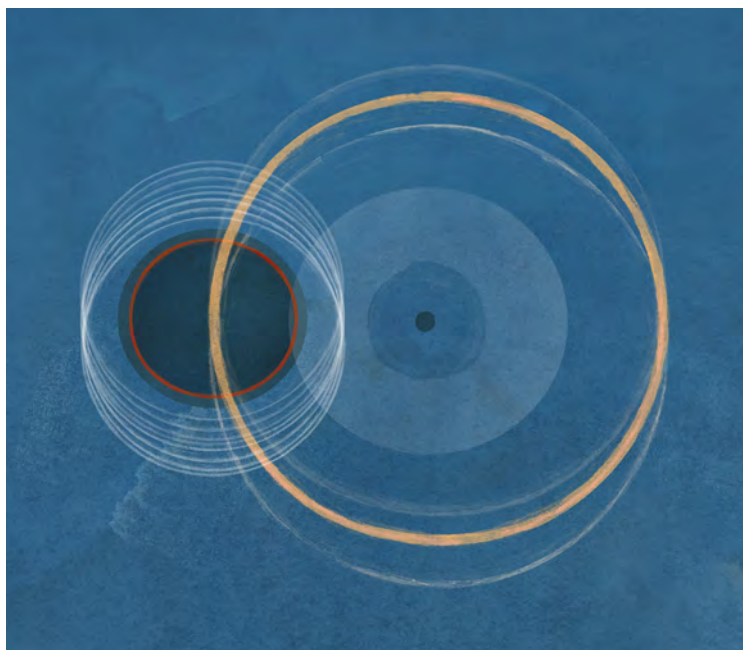
Erbjudande från förlaget:

Harry Martinson-sällskapets medlemmar erbjuds 25 % rabatt om de köper boken.

Gå till www.2066.se/lagesrapport-fran-aniara.

Klicka på ”Köp boken”.

Skriv in koden ”martinson” under Discount Code.

Stor finsk-amerikansk satsning på Aniara senare i år

Den 20 juni blir det urpremiär i Philadelphia (USA) på ett nytt musikverk för kammarkör och teater: *Aniara - fragment ur tid och rum*, fritt efter Harry Martinsons kosmiska berättelse om mänskligheten vid ett vägskäl, om rymdflyktingar från en ödelagd planet, som de själva fördärvat.

Klockriketeaterns chef **Dan Henriksson** har skrivit librettot med utgångspunkt i Harry Martinsons text. Han är också regissör för föreställningen. Musiken har komponerats av **Robert Maggio**, USA, och för det musikaliska framförandet svarar kören **The Crossing** med dirigenten **Donald Nally** (USA).

Satsningen är en samproduktion mellan The Crossing, Wusheng Company och Finlands nationalopera.

Den 17 september väntar Europapremiär för *Aniara – fragment ur tid och rum* på Nationaloperan i Helsingfors.

- Läs mer om föreställningen här: <http://aniara.crossingchoir.org/>

*Gunnar D. Hansson, professor i litterär gestaltning vid Göteborgs universitet, är en litterär mångsysslare och har på senare tid haft stor framgång som poet. 2018 tilldelades han Sveriges Radios Lyrikpris för diktsamlingen *Tapeshavet* och samma år belönades han med Samfundet De Nios Stora Pris. Harry Martinsons författarskap har länge varit ett av Hanssons stora intressen, och han har medverkat vid Martinson-seminarier på Jonsereds herrgård.*

”Då skall matrosen vara med...” – om Harry Martinson-sällskapets årsbok 2018

Bilden av Harry Martinson var länge ljus, han var den ljusaste av diktare, en med ett lätt handlag som kunde frambringa de mest svindlande insikter i såväl de stora världssammanhangen som i darrgräsets undanskymda liv. Men bilden, den officiella bilden, mörknade, redan före nobelpriset. Och även den mörka bilden kom att bli mytologiserad. Inte ens det sena verket *Dikter om ljus och mörker* från 1971 förmådde bjuda motstånd mot det tillrättalagda. Som hängiven följare (som det numera heter i sociala medier) av Harry Martinson var det svårt att värja sig mot denna uppdelning.

Så fick jag för ett par år sedan helt överraskande en gåva – en årsbok från Harry Martinson-sällskapet: Leif Olssons och Bertil Anderssons *Ty sådana modeller finns det mycket ont om... Vänskapen mellan Harry Martinson och Karl Albin Strömberg* (2008). Det kändes som en befrielse att läsa denna ljusa och (förlåt uttrycket) konstlösa bok om båtbyggarkonst

och om ett obegränsat förtroende två människor emellan. Redan titeln går talspråkligt rakt på sak. Det martinsonska depressiva mörkret tycks som skingrat.

Nu tio år senare kommer ytterligare en bok om denna vänskap mellan de två f.d. djupvattenseglarna: Leif Olssons praktvolym *Harry Martinsons båtar och skepp. En berättelse om båtbyggarkonst och vänskapen mellan Karl Albin Strömberg i Karlshamn och sjöfararen vid Sillens strand* (Harry Martinson-sällskapets årsbok 2018). Den ene en mästare i båtmodellbygge, den andre en uppburne författare och mot slutet av den tjugofem-åriga vänskapen också litterär nobelpristagare.

Harry Martinson träffade Karl Albin Strömberg för första gången år 1952 under en sommarvistelse på Gyön i blekingskärgården. Karl Albin var barnfödd på Gyön, Harry några mil därifrån. Deras tidiga livsöden visade sig sammanfalla på ett närmast kusligt sätt: båda med en svår start i livet och på ett komplicerat sätt föräldralösa, båda gick som knappt vuxna till sjöss under segelsjöfartens sista ojämna kamp mot en oundviklig motorisering av allt havsburet tonnage. De visste redan från början vad de hade gemensamt. Det var inget att älta. De gemensamma referenserna uteslöt alla missförstånd, trots att deras senare livsvägar kom att bli diametralt åtskilda. Det är en orubblig tillit vi möter i den långa brevväxling som inleddes på femtiotalet och fortsatte ända in i Harry Martinsons sista sjukdomstid. Den ene bygger modellskepp som den andre beställt. Båda visste vad saken gällde: kunskap och praktisk noggrannhet. I årsboken från 2018 får vi följa tillkomsten av de många modellfartyg som Harry Martinson utifrån precisa (för att inte säga lärda) anvisningar ville se förverkligade. Och KA (som han kom att kallas i familjen) svarade med lika precisa rapporter från modellverkstaden. Det började med briggen Gerda och skonaren Hamlet för att efter hand omfatta båtmodeller från alla tider och världsdelar: feniciska skepp, djonker, hanseatiska koggar, chebecker, pinasser, fullriggare.

Harry Martinson blev tidigt betraktad som ett orakel i naturvetenskapliga frågor. Men frågan är om inte hans insikter i segelsjöfartens flertusenåriga historia kunskapsmässigt överträffar naturvetaroraklet. Han är djupt förtrogen med de klassiska bokverken om skrovformer och riggningsdetaljer, inte sällan framletade eller beställda från franska, italienska, tyska eller engelska antikvariat, allt verkade han känna till. Och åtskilligt av denna litteratur försåg han på det mest generösa sätt sin förtrogne modellbyggare med. Så här kan det låta – i ett brev från den 28 januari 1956: ”Dessutom har jag beställt några andra böcker som Du ännu inte har, bland annat en katalog från ett känt sjöhistoriskt museum i Förenta Staterna. Längre fram skall jag försöka komma över något om de berömda valfångstskeppen från New Bedford. Det stora franska marinverket som vi många gånger talat om, men som tycks vara ytterst svåranskaffat, skall jag även i fortsättningen ivrigt efterlysa.” Nu kan man förstås fråga sig vad allt detta har att göra med det martinsonska för-

fattarskapet. Vi har väl alla små hobbyintressen. Men för Harry Martinson var det långt mer än så, det var en spaning efter den tid som flytt, i hans eget och i den sjöfarande mänsklighetens liv.

Boken innehåller ett tjugotal helsidor med färgbilder av Karl Albin Strömbergs färdigbyggda och levererade båtmodeller – och till varje bild finns en text hämtad ur Harry Martinsons författarskap, ända från debuten med *Spökskepp*. En av dessa sidor, där modellen ”Romerskt spannmåls-skepp” avbildats, griper mig särskilt. Detta romerska skepp beledsagas av dikten ”Gå i båt” från den postumt utgivna *Längs ekots stigar* från 1978, en bok som byggde på ett ombrutet korrektur av en redan färdig diktsamling vars publicering hindrats av nobelpriset. Kanske är inte särskilt många martinsonläsare förtrogna med denna dikt. Men i detta båtsammanhang får den en mäktig kraft:

*Till att avveckla sig skall man alltid vara beredd.
Att tackla av sin rigg, att packa in seglen.
Vara inställd på vågornas sömnsång och på att huggas upp av havet.
Skeppets själ skall en gång lämna skeppet i en liten båt i passaden.
Då skall matrosen vara med,
skrämd och blottställd, men beredd
för en längre och mörkare färd.
Ingenting har sagts och ingen har vågat fråga.
Kompassen en annan.
Havet ovisshet.
Kanske finnes en okänd ö.*

Det är en dödsdikt och den näst sista dikten i *Längs ekots stigar*. Bokens sista text är ett kortprosastycke. Två komplicerade texter om möjliga paradis, ett till havs och ett någonstans hemmavid, möjligen var det så författaren ville ha det – ett på ”en okänd ö”, ett vid en skola i en ”övergiven by i en avlägsen lövskog”:

*En gång kom jag till paradiset. Det var tomt. En övergiven by i en avlägsen lövskog.
Även skolhuset stod till uthyrning. Men ingen kom.
Och byvägen smalnade av att gräset vandrade in från kanterna. Ändå låg det över denna by en aning av människor. Sådant sitter kvar. Skolbarnen hade rast. De stojade och lekte. Det var bara det att de inte syntes. Liksom lärarinnan var de osynliga. Och nu kom lärarinnan mig till mötes. Det kunde jag se på gräset när det rörde sig för hennes osynliga steg. Hon stannade framför mig och jag såg in i hennes ögon. De var himlen över skogen. När hon hälsade med några ord hörde jag att hennes röst var vinden blandad med fågelsången. Ett enda steg till och jag hade själv varit som hon osynlig. När jag slutligen gick därifrån hörde jag henne ropa. Tre gånger ropade hon i paradiset.*

Diktraden ”Skeppets själ skall en gång lämna skeppet i en liten båt i passaden” pekar om man så vill rakt in i modellbyggandet som en sista frizon. ”Kanske finnes en okänd ö.” Som matrosens räddning, Som ett rop från paradiset. Om naturen och naturbetraktelsen varit ett slags skapande ohotad frizon fram till femtioalet var den det inte längre i det sena författarskapet. Staffan Söderblom skriver om detta i slutkapitlet till sin bok *Harry Martinson* från 1994, om hur svårigheterna att skildra natur och det samtida landskapet hade ökat, om hur naturens stillhet och tystnad blivit förljugen, om hur ”den verkliga sanningen” om föreningar och störningar förtigs. Det kom att påverka hans egen sena diktning, skriver Staffan Söderblom. Det blir till dikter ”som vidrör sin egen orimlighet, och som förlamas av den. De lyssnar förgäves efter en tystnad de inte förmår förnimma, och som de inte heller tillåter sig att förnimma. De vill vara naturdikt, men tvingar sig in i en polemik som tar överhanden, därför är de också oförlösta. Språket är ett slags sinne. Ett språk som Martinsons, med tusen fina rötter i skapelsen, skadas av förgiftningar och störningar i naturen, liksom naturen själv. Det blir ett stort språk, ett skadat språk ... det förlorar sin lyhördhet och sin precision. Detta visste han.” (Eller var han, som Kjell Espmark diskuterar i *Harry Martinson – mästaren* från 2005, på väg mot ett slags mer abstrakt naturdiktning, mot en annan typ av miniatyrer bortom ”parallelliseringen av natur och människa.”) Och kanske är det också här – i denna naturkris och apokalyptiska Aniaratid – man kan förstå betydelsen av samarbetet med modellbåtbyggaren Karl Albin Strömberg. Det skapar ett fritt rum för det egna minnet rakt ner i det förflutna där inget behöver ljugas bort och som närmast liknar ett slags lycka. Och där monologikern Harry Martinson blir till en dialogpartner.

Harry Martinsons författarskap var aldrig ”ljusst”, skriver Staffan Söderblom i sin bok, ”bara folks fordran på det”. Det finns en formulering i *Utsikt från en grästuva* som pekar rakt in i boken *Harry Martinsons båtar och skepp*: ”Att försöka rädda de små stunderna av ostördhet och sedan förstora dem till större giltigheter såsom barnet gör.” Där i dessa modellbåtgiltigheter är det ljusare än någon annanstans i författarskapet. Det är där de seglar, de två tidigt övergivna, Karl Albin och Harry. Verkligt och sant, överkligt och modelldiktat – på en och samma gång.

Gunnar D Hansson

Titel: *Harry Martinsons båtar och skepp* Författare: Leif Olsson
Förlag: Vekerum (Harry Martinson-sällskapets årsbok 2018)

I vår årsbok Doris lever (2017) berättade Åke Åkesson hur han hade stått bredvid Harry och Ingrid Martinson på perrongen i Lönsboda, där Harry hade talat vid en sommarfest. När Agne Lindberg läste den texten väcktes minnen till liv. Som liten pojke hade han också besökt samma fest och lyssnat till Martinson. Här följer Agnes berättelse om detta barndomsminne.

När Harry Martinson talade i Lönsboda

Mina morföräldrar Karl och Amanda Persson på Rävatorpet i Jämshögs församling var grannar till Harry Martinsons far Martin Olofsson och hans hustru Betty när de bedrev diversehandel i Nyteboda vid sjön Immeln. En slingrande stig med slitna trädrötter gick mellan de båda fastigheterna genom ett skogsparti och betesmark.

Amanda lejdes ofta att hjälpa Betty med varjehanda sysslor, som att baka, tvätta och passa barnen. När Martin Olofsson var onycter och på dåligt humör skickade Betty barnen till Rävatorpet medan det lugnade ner sig i hemmet.

Betty hade i affären tillgång till vackra tyger, och eftersom Amanda var sykunnig ombads hon sy kläder till barnen. Mönster till vackra klänningar och vardagsplagg hämtades ur veckotidningar.

Amanda och Betty blev förtrogna vänner. Denna vänskap hölls brevlades vid liv sedan Betty flyttat till Amerika.

Amanda kände väl till de gårdar och familjer som Harry blev utackorderad hos och som han skildrat i boken *Nässlorna blomma*. En dag när Harry var 12 år kom han till Rävatorpet på besök. Han hade med sig en ask tomtebloss och tände eld på hela asken. Amanda sade till honom: "Så ska du inte göra, utan tänd dom en och en!"

Då svarade Harry på sin barndoms dialekt: "Möet rolit pau oun gaung" (Mycket roligt på en gång). Detta var ett språk långt från det som Harry sedan använde i sin poesi och prosa.

När det långt senare blev känt att författaren Harry Martinson skulle komma till Örkeneds hembygdsgård i Lönsboda frågade mormor Amanda min far om han kunde skjutsa henne dit med häst och vagn. Far lovade sin svärmor att han gärna skulle göra det.

Dagen före avfärden togs åkvagnen ut från skjulet. Den tvättades och ansades till. Hjulen smordes med vagnsmörja för att de skulle glida lätt. Finselarna togs fram. Alla läderdelar skulle smörjas in med egentillverkat grävlingfett så att lädret blev mjukt och blankt. En välpackad hösäck och ett par tornistrar med havrekross till hästarna iordningställdes.

Så var dagen inne och dags för avfärd den 1½ mil långa vägen. Hästarna var ystra. Det märktes på dem att detta var något annat än att dra plog och

harv. När far fattade tömmarna och snärten blev det god fart på ekipaget.

Snart hade vi passerat Edre ström som är sjön Immeln avlopp. Vid Gätte kärr lämnade vi Skåne och kom in i Blekinge söderifrån. Snart skymtade vi norra delen av Immeln som var Harry Martinsons ”ocean”. Efter en halv mils körning kom vi fram till Rävatorpet där mormor Amanda bjöd på kaffe och hästarna fick en paus och foder.

Färden gick vidare. I framsätet satt far, mor och Amanda. Bak i vagnen satt min syster Gunvor och jag. Grusvägen var bitvis backig, krokig och smal. Det hela kändes som ett äventyr. Spänningen steg när vi skymtade tornet på Örkeneds kyrka. När vi kommit fram till bygdegården spändes hästarna ifrån vagnen. De fick varsin tornister med havrekross samt hö och vatten.

Många åhörare var redan samlade för att lyssna till Harry Martinsons föredrag. Jag upplevde Harry som en person i grå kostym och med en mjuk och behaglig röst. Tyvärr var jag för ung för att förstå innebörden av hans anförande, men minnet, upplevelsen av att, för första och enda gången, ha sett honom glömmet jag aldrig.

Sällan har väl Harry haft en sådan uppmärksam lyssnare som Amanda. Hon var så väl insatt i hans svåra uppväxtförhållanden. Att hon sedan fick ett personligt samtal med Harry och Ingrid blev ett minne för livet.

För Amanda var Harry den lille gossen som trots en svår barndom blev bygdens store son och författare. Ett litet frö i årsskriften *Doris lever* väckte till liv många minnen hos mig och stimulerar till nya studier i Harry Martinsons författarskap.

Agne Lindberg

Citat 1

”... en sak är jag övertygad om: den läsare som är van vid poeter som Edith Södergran, Harry Martinson eller Karin Boye och söker motsvarigheter i den svenska lyrikutgivningen 2019 har inte mycket att finna.”[...]

”För att locka människor att ens anstränga sig, behöver dikten välja något, sända ut idéer, bilder, tankar, motiv som äger om inte huggkrokar så åtminstone små polyper eller sugfötter. För att uppskatta poesi förutsätts en villig mottagare. Men poesin måste också vara villig att bli mottagen.”

Jonas Gren i Dagens Nyheter den 6 februari 2019. Jonas är poet och gav senast ut samlingen Dälden, där de blommar (10Tal Bok, 2018). Han är också ledamot av Harry Martinson-sällskapet styrelse.

Citat 2

”’Aniara’ behåller sin aktualitet i en tid när tanken på det Stora Slutet är ett eldvapen pressat mot mänsklighetens tinning. Men den isande kyla som utgår från eposet har också starka inslag av ömhet: en medkänsla med den vilsefarna mänsklighet som är inspärrad i ett självförvållat öde.”

Johan Svedjedal i Dagens Nyheter den 26 januari 2019

Cikadan i Peking – och på Södertörn!

Den 6 december 2018 överlämnades Cikadapriset i Peking till diktaren Xi Chuan av Sveriges dåvarande ambassadör i Kina Anna Lindstedt och Lars Vargö. Motiveringen är varje år densamma: ”För att i sin poesi ha värnat om livets okränkbarhet”. Efter prisutdelningen följde ett seminarium på Centre for Chinese Poetry på universitetet. I detta deltog även den tidigare pristagaren Mizuta Noriko från Josaiuniversitetet i Tokyo.

I diktsamlingen ”Ansikte och historia” (2009) finns ett exempel på Xi Chuans lyrik, här i Li Li ’s översättning:

Ser på stjärnorna i Haergai

*Det finns ett slags mysterium du inte kan styra
och inför det kan du bara vara utomstående
som tvingas ta emot den hemliga kraften
det signalerar från fjärran
och ljuset som tränger sig in i ditt hjärta
som i kväll i Haergai, en
ödeplats långt från städerna
en järnvägsstation lika stor som en sojaböna
på Qinghai-Tibetplataerna,
tittar jag upp på stjärnorna i himlen
så tyst är Vintergatan, så få är fågelspåren
Mot himlen växer gräset i vansinne
stilla står hästarna och glömmet att flyga
Vinden blåser i det öppna landskapet och genom mig
Vinden blåser i framtiden och i det förgångna
Jag blir en annan, ett enkelt hus
Där ett stearinljus lyser
Husets iskalla tak har trampats till ett altare
av miljontals stjärnor
Jag fattar mod som ett barn
som ska ta emot en oblat, men håller andan*

En tanke bakom priset är att uppmärksamma den östasiatiska poesi som Martinson så ofta tycks ha inspirerats av. Spår av denna inspiration dyker upp på olika sätt och i olika former i Martinsons litteratur. Initiativtagarna vill uttrycka ett slags tacksamhet men också inspirera till en dialog mellan svenska/nordiska/europeiska och östasiatiska poeter, samt naturligtvis också sprida kunskap om Harry Martinsons och andra svenska poeters verk. Idag har 11 författare, som verkar i Martinsons anda, fått priset. Genom Lars Vargös ihärdiga arbete fick det 2018 en ekonomiskt stabil

ram genom ett flerårigt bidrag från Svenska Institutet, som utöver prissumman på 30 000 kronor också med 20 000 kronor stöder seminarier i samband med priset. Martinsonsällskapet har i flera år finansierat ett av konstnären Gunilla Sundström utformat keramiskt verk som gåva till pristagaren.

Cikadan flyger även i Sverige. Genom ett samarbete med Naturskyddsföreningen i Huddinge, som vårdar en unik lokal av cikador vid Sundby gård, har vi de senare åren kunnat förena natur och litteratur i givande exkursioner, i vilka bl.a. Boye- och Ekelöfsällskapet deltar. **2019 äger cikada-guidningar rum den 15 juni kl 13-14 och den 7 juli kl 13-14 under sakkunnig ledning.** Sällskapet ger vidare information på hemsidan.

Göran Bäckstrand

Dessa har lämnat oss

Carl Magnus von Seth

Den 11 januari i år avled Carl Magnus von Seth, älskad radiojournalist, poet och författare. Han har personligen mött och intervjuat många kända författare under årens lopp, som Gunnar Ekelöf, Pär Lagerkvist, Harry Martinson, Arthur Lundkvist och Maria Wine. Flera av hans möten med Harry Martinson finns dokumenterade och han föreläste om dem på vår årshögtid i Jämshög 2008 under rubriken ”En värmekälla i en kall värld”. Carl Magnus blev 96 år.

Ingrid Branje-Nielsen

avled i december 2018. Hon var under många år en engagerad och kunnig ledamot av Harry Martinson-sällskapets styrelse, där hon bl a gjorde utmärkta insatser som kursledare och medhjälpare på Bokmässan i Göteborg. Ingrid skrev också flera uppskattade bidrag till Månadens Martinson. I november 2007 kommenterade hon dikten ”Enbusken” (ur *Passad*) med dessa ord:

Dikten är ett avsnitt i Harry Martinsons stora naturlära. Och vad kan vara bättre pedagogik än den stilla frågan: Vem vördar daggmasken? Stygn i samvetet, någon? Men blir det inte patetiskt att vörda en daggmask? Nej, motiveringen är ovedersäglig, och samtidigt strömmar en mild, mild humor genom dikten, som så ofta hos Harry Martinson.

Spekulativ lyrik med drag av Aniara

Det nystartade förlaget Svensk Sci Fi, väljer intressant nog att starta sin utgivning med debutanten Teodor Werelius verk *Noll plus noll*. Förlaget själva sätter den träffande etiketten ”spekulativ lyrik” på verket – och har därmed markerat att de inte har för avsikt att publicera lättsmält dussin-science fiction.

Werelius debutverk har några månader på nacken och har vid det här laget av flera skribenter hunnit jämföras med Harry Martinsons Aniara. Likheterna ligger främst, skulle åtminstone jag säga, i genren – båda verken är episk lyrik som skildrar en dystopisk framtid.

I *Noll plus noll* är ramverket för berättelsen diffust. Personen som står i centrum tycks befinna sig på ett månggenerationsrymdskepp där en dikta-tur råder (även här finns alltså en möjlighet att dra paralleller till *Aniara*). Ledarna profiterar på något sätt på medborgarnas drömmar, och huvud-personen har fått en elektrod inplacerad i hjärnan, med syftet att man ska kunna styra hans vakenhetsgrad. Samtidigt tränas han i att klardrömma (att bli medveten om att han drömmer och därmed kunna styra dröm-men). Genom sina drömmar färdas han sedan, ytterligt förvirrad, genom rumtiden.

Förvirringen är inte bara hans, utan även läsarens. Lika mycket som han, kämpar jag med att försöka utreda vad som sker i de fragmentariskt skildrade drömmarna och vad som sker i den lika fragmentariskt skildrade verkligheten. Jag känner mig kluven till det där pusslandet, det där sökandet efter en röd tråd och mening. Å ena sidan tror jag att det är helt avsiktligt från författarens sida att skapa denna osäkra grund för läsaren – det gör helt enkelt att man lättare kan identifiera sig med huvudpersonens känsla av fritt fall.

Å andra sidan gör det fragmentariska i stilen att man blir osäker på hur genomarbetat verket är. Vad bär på tanke och innebörd, och vad är författarens hugskott i stunden? Dessutom tar berättandet på detta sätt fokus från den språkliga framställningen. Och det är synd, för språket är ofta ganska intressant. Det vindlar sig fram på ömsom fri vers, ömsom prosadikt och använder sig av begrepp och bilder från kvantfysiken, uppblandat med stråk av vardaglighet.

Vad sägs till exempel om de här raderna från verkets inledande sida: ”På vissa ställen är tiden rak, flyter fram utan motstånd utan omvägar, utan att hålla på. / På andra ställen är tiden skev, svårt att följa, slinker ner i veck, smiter från plana ytor, rullar ihop sig i strängar.”

Sammantaget ger *Noll plus noll* en klart läsvärd upplevelse, inte minst för den som gläds åt att unga författare arbetar vidare i arvet från Martinson.

Caroline Croona

Titel: *Noll plus noll* **Författare:** Teodor Werelius **Förlag:** Svensk Sci Fi

Hösten 2018 anordnade Harry Martinson-sällskapet två dagar i Göteborg där nya tonsättningar av Harry Martinson presenterades. Tonsättardagarna stöddes ekonomiskt av Längmanska kulturfonden, Helge Ax:son Johnsons stiftelse, Svenska Akademien, Göteborgs stad och Göteborgs universitet.

Fredagen den 23 november genomfördes i samarbete med Göteborgs universitet ett seminarium på Jonsreds herrgård där ett tjugotal kompositörer diskuterade Martinsons lyrik ur ett tonsättarperspektiv under rubriken "Ord från rök till glöd" – Att tonsätta Harry Martinsons texter. Tonsättardagarna avslutades med en offentlig konsert i Örgryte nya kyrka den 24 november ("Det finns sång i hans ord"), där ett antal nyskrivna verk av 12 tonsättare framfördes av RilkeEnsemblen och Hvitfeldtska Musikgymnasiets kammarkör med Eva Sjöstrand som presentatör. Bland de många åhörarna fanns Semir Susic och Caroline Croona som här berättar om hur de upplevde konserten.

Det fanns sång i hans ord

RilkeEnsemblen under Gunmar Eriksson och Hvitfeldtska Musikgymnasiets Kammarkör under Martin Bagge framträdde i Örgryte nya kyrka den 24 november 2018.

Det var en stjärnklar natt i Göteborg. Vi promenerade från centralen längs flerfiliga motorvägar. Månen lyste vit och något enstaka stjärnljus trängde igenom stadens. Frosten bet i fingerspetsarna. Kyrktornet pekade upp mot natthimlen: som ville det påbjuda att vi ägnade den vår uppmärksamhet. När vi steg in i Örgryte Nya Kyrka var den både fullsatt och fylld av stilla förväntan. Under nästan två timmar satt vi sedan begeistrade. RilkeEnsemblens mogna, visa stämmor varvades med den ungdomliga gåtfullheten i Hvitfeldtska musikgymnasium kammarkörs framföranden.

Eva Sjöstrands lugna, runda stämma: Äger du tvenne slantar – köp då ett bröd och en konsertbiljett. Brödet är till för din föda och konsertbiljetten du köper betyder att livet är värt att leva. En väl vald parafra av Martinsondikten Li Ti's råd ur *Gräsen i Thule* (1958). Eva Sjöstrand ledde programmet med stor existentiell insikt. Hennes inlevelse med Harry Martinsons levnadsöde, och breda kunskap om liv och verk, gav prov på en medmänsklig värme som påminde oss om vad konsten och kulturen kan göra. Hur vi med konsten och kulturen lär oss klarsynthet om människans villkor på ett sätt som ingen vetenskap kan åstadkomma.

Bland de tjugofem styckena fanns tolkningar av dikter som Världsklockan, Frysande ord, Nuet, En mändikt, Kväll i inlandet. Utöver det fanns också tolkningar av "nya" dikter ur antologin *Glädjens art* och *sorgernas sortering* (2016) som finns publicerad på Litteraturbanken.se. Juninatten framfördes också på engelska – Night of June. Även Aniara fanns representerad i flera intressanta verk. På så sätt speglade konserten Martinsons författarskap som fångar daggdroppen och speglar kosmos.

En tonsättning som särskilt har etsat sig fast i bådas våra minnen är Sven Hagvils "Dagen stiger" i Ur *Midsommardalen* (1938) – ett rytmiskt crescendo där text och tonsättning smälte samman på ett förbluffande vis. Den som hört tonsättningen kommer aldrig att glömma den.

*Dagen stiger.
I glidande ögonblick genomfiltrerar den natten,
när det blå, det blågröna,
det skirblå, det silvergråskira
och så det gryningsröda.*

Det fanns sång i hans ord i Örgryte Nya Kyrka den 24 november 2018.

Semir Susic och Caroline Croona

Nebbebodastipendiater 2019

Nebbebodastipendiet erbjuder två veckors fritt boende i någon av de två lägenheterna i Nebbeboda skola, där Harry Martinson gick under läsåret 1914-15. Han bodde då på den gård, där han kanske för mest illa under sina sockenbarnsår. Men hans lärare Karl Johan Staaf och dennes förmåga att berätta och beskriva så att den unge Harrys fantasi ”lyfte” kom att betyda mycket för Harry Martinsons kommande liv och författarskap.

Stipendiet bekostas av Olofströms kommun och delas varje år ut till konstnärligt verksamma personer – företräde kan ges åt dem som har någon anknytning till Harry Martinson eller Sven Edvin Salje. Många ansökningar kommer in varje år. En uttagningsgrupp – kulturchefen i Olofströms kommun samt en representant för vardera Harry Martinsonsällskapet och Salje-sällskapet – utser sex stipendiater och två suppleanter.

Stipendiater sommaren 2019

Magnus Sjöbleke: Arbetar med måleri, skulptur, digital illustration och soundscapes med texter som grund. Just nu är han sysselsatt med en bildmässig berättelse med utgångspunkt i sin mormors liv som visar individens möjligheter i ett föränderligt samhälle. Har intresserat sig för hur Martinsons bildkonst nära ansluter till hans litterära teman. Magnus Sjöbleke avser att under stipendietiden försöka ge olika gestaltningar åt passager i Martinsons produktion.

Elliot Brandsma: Amerikansk litteraturforskare, som tidigare forskat i och skrivit många artiklar om isländsk litteratur, bl a om Nobelpristagaren Halldór Laxness. Brandsma kommer att tillbringa ca 2 månader i Sverige denna sommar och dels resa runt till platser med anknytning till Harry Martinson, dels intervju personer som på olika sätt betytt något för Martinsons författarskap, Nobelpris m m.

Elliot Brandsma menar att Martinsons verk inte har fått den uppmärksamhet och den uppskattning i USA, som de förtjänar. Hans avsikt är därför att söka skapa ett större intresse för Martinsons liv och författarskap genom de artiklar han avser att skriva under sin Nebbebodavistelse och publicera i främst amerikanska medier.

Julia Svanberg: Författare – skriver både skönlitteratur och kulturjournalistik, främst reportage och krönikor. Har gett ut kortromanen *Varför kom du hit?* och långnovellen *Schackspelarens hus* samt romanen *Candelarias hus*. Julia Svanberg är mycket inspirerad av både Martinsons lyrik och hans självbiografiska romansvit *Nässlorna* och *Vägen ut*.

I Nebbeboda kommer Julia Svanberg att arbeta vidare på en roman, som utspelar sig i Blekinge och har en särskild relation till skogen, och hon

hoppas att vistelsen skall ge henne inspiration att arbeta vidare. Ytterligare ett viktigt projekt är att fördjupa relationen till Martinsons författarskap, särskilt hur han rör sig mellan Jämshög och ”stora världen”, ja, ända ut i rymden med Aniara. Också en novell-samling med temat människans relationer till plats och miljö ingår i hennes arbetsplan.

Cathrine Lidman: Har en treårig konstutbildning med inriktning på måleri och har deltagit i flera utställningar och är representerad på bl a Norrbottens Läns Landsting. Hon har alltid velat skriva också men har hittills saknat mod att framträda som diktare. Nu vill hon utveckla sitt skapande med både ”penna och pensel”, d v s skapa helkonstverk i ord och bild, och tänker arbeta för en större utställning, där hon vill förhöja upplevelsen med egna dikter till de olika konstverken. Naturen och människor är hennes stora inspirationskällor, och Harry Martinson har alltid varit en viktig inspiratör för både hennes målning och skrivande.

Viresha Li: Bildkonstnär med några års konststudier, från början med inriktning på måleri i stor och liten skala med temat barndomens landskap, men också studier i estetik, vilket lett över till filosofistudier. Li har en fil kand-examen och en nästan färdig magisterexamen i filosofi. Har stort intresse för Harry Martinson diktning och idévärld, särskilt för Aniara. Hon kommer i Nebbeboda att djupare gå in i tematiken i Harry Martinsons texter, som hon sen länge är förtrogen med, och som hon anser påminner om Novalis’ naturromantiska tänkande och filosofi. Dessutom tänker Viresha Li förbereda en kvinnoutställning i Stord i Norge, där hon skall delta med ett antal tavlor med myren som tema.

Ulla-Maria Andersson: Författare. Arbetar med en självbiografisk serie romaner i fem delar, varav tre redan publicerats. Hennes skrivande baserar sig på arkivforskning, som gett henne viktig information om hennes tidigare släktled, som hon vill få möjlighet att arbeta vidare med i lugn och ro och föra släkthistorien fram till sin egen och sin dotters tid. Romansviten kommer att lyfta fram och belysa villkoren för kvinnor ur arbetarklassen från slutet av 1800-talet fram till nutid.

Ulla-Karin Andersson ser nära kopplingar mellan sin mors och sin egen klassresa och Harry Martinsons, och vill visa hur starkt vi alla är påverkade av vår släkts historia, hur det är möjligt att bryta sig loss ur svåra livsvillkor och hur detta påverkar kommande generationer.

*Disa Lundgren, representant för Harry Martinson-sällskapet
i uttagingsgruppen för Nebbebodastipendiet*

Doris

är Harry Martinson-sällskapets medlemstidskrift.
Utkommer två gånger om året, vår och höst.

Bidrag sänds till:

Åke Widfeldt, Trestegsvägen 8, 514 31 Tranemo

E-post: ake.widfeldt@telia.com Tel. 0325-70732

Redaktör för detta nummer: Åke Widfeldt.

Doris produceras hos Pernillas Grafiska i Blekinge AB i Mörrum
och trycks av Mixi Print AB, Olofström.

ISSN 2002-7710

Kansli:

HARRY MARTINSON-SÄLLSKAPET

c/o Jämshögs folkhögskola, Kulltorpsvägen 2, 293 72 Jämshög

Tel. 0454-463 40. Fax 0454-492 41

E-post: info@jamshog.org

Bankgiro 5662-5890

Swishnummer 1230970798

Hemsida: www.harrymartinson.se

Se även <http://harrymartinsonitiden.blogspot.com>

Så här blir du medlem i Sällskapet:

Årsavgiften är

225 kr för enskild medlem (erhåller sällskapets årsbok)

(För boende i utlandet är avgiften 325 kr)

50 kr för familjemedlem.

Mejla till info@jamshog.org eller skicka vanlig post till adressen ovan.

Sätt samtidigt in avgiften på bankgiro 5662 – 5890

eller swisha 1230970798.

Glöm inte att uppge namn och adress, gärna via mejl.

**HARRY MARTINSON-SÄLLSKAPETS
STOCKHOLMSGRUPP**

Kontaktpersoner:

Eva Risberg

E-post: evarisberg04@hotmail.com

Tel. 08-6419019; 070-5929912

Lena Havland-Erlandson

E-post: lena.havland.erlandson@gmail.com

Tel. 0708-121573; 08-6121573

Göran Bäckstrand

E-post: goran.backstrand@sobernet.nu

Tel. 08-766 40 05; 073/441 25 86